

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. spalio 27 d.

Nr. 210 (38)

Saturday supplement October 27, 2001

No. 210 (38)

Santaros-Šviesos 48-asis suvažiavimas

Keturių dienų dienoraštis

Šių metų Santaros-Šviesos konferencija, įvykių Pasaulio lietuvių centre, Lemonte, 2001 m. rugsėjo 6-9 d., palydėjo ir sutiko. Konferenciją atidaręs Horstas Žibas ją pasiūlė pradėti tylos minute — rugsėjo 2 d. netikėtai mirė ilgametė Santaros-Šviesos rengėja ir jos dalyvė, literatūros kritikė Ilo-na Maziliauskienė. Dar viena netektis, prieš penktą metų organizacija prarado savo *spiritus movens*, kultūros sociologą Vytautą Kavolį, prieš porą metų — puikų kalbėtoją, politologą Aleksandrą Štromą. Tačiau Santara, kažkieno taikliai pavadinta „neorganizuota organizacija“, gyvuoja toliau, ją papildė nauji veidai. Šimetinė konferencija labai džiuginė tuo, kad daug kalbėtojų buvo studentai, jauni, vietiniai ir iš Lietuvos, ir JAV atvykę testai studijų, turintis noro dalintis savo sukauptomis akademinėmis žiniomis su savo tautiečiais ir taikyti jas savo aplinkai, nuo ko ir prasidėjo studentų, susibūrusių į Santaros-Šviesos federaciją, konferencijos prieš 48 metus. Paskaitų temų rątas šimtinėje konferencijoje buvo tradiciškai platus: politikos, kultūros, istorijos ir socialinių aktualijų apžvalgos. Vis išskildavo Amerikoje gyvenantiems lietuviams itin svarbi dviejų kultūrų — lietuviškos ir amerikietiškos — sankirtos tema. Neuzmiršta ir kūryba — literatūra, teatras, muzika.

Ketvirtadienis

Pirmoji paskaita, skaityta

Rašytoja Vanda Juknaitė ir Violeta Kelertienė.

Po sekmingo koncerto Santaros-Šviesos suvažiavime. Iš kairės: Liora Grodnikaitė, Giacomo Battarino, Lakštuonė Vėžienė, Vytautas ir Irena Virkau.

Vygando Šiurkaus, pavadinta „Nepriklausomybės nuotykių globaliniame kaime“, patiem konferencijos organizatoriams to nesitiekė, tapo tema, nužymėjusia ne tik pirmosios dienos, bet ir visos Santaros-Šviesos pagrindines gaires, aktualiausias jos problemas. Politinės, socialinės, ekonominės ir istorinės įžvalgos, senųjų kritika ir naujos jų interpretacijos lydėjo kiekvieną, šiandieninei Lietuvos situacijai analizuoti skirtą, konferencijos paskaitą. Šiurkus savo paskaitos tikslus suformulavo, klausdamas: ką pastarajame dešimtmetyje reiškia būti suvereniam valstybei; kokia pačios globalizacijos reikšmė, arba kas ji yra tas naujas globalus kaimas ir kokią vietą jame gali užimti Lietuva? Nuo 1990 m. visi mes esame ne tik savo nepriklausomybės nuotykių žiūrovai, bet ir dalyviai. Paskutiniųjų metų politiniai pasiruošimai stojimas (ar nestojimas) į NATO ir ES — supažindino Lietuvą su dar mažai diskutuojama globalizacijos sąvoka. Anot Šiurkaus, Lietuva priklauso tam pasaulio visuomenės blokui, kuris pabrėžia išlikimo vertybes: šeimos, materialines. Iš dalies dėl tokios laikysenos, Lietuvoje ypač jautiama viešų reikalų diskusijos stoka. Esame politiškai nebylūs arba tesugebame vartoti senus žodžius naujiems procesams įvardinti — tokia Šiurkaus diagnozė. Tai, kas Lietuvoje vyksta šiuo metu, toliau svarstė pranešėjas, derėtų vadinti pereinamuoju laikotarpiu, kuriame būtina remtis globalizacijos sąvokomis bei jos principais.

Be to, pačiai Europai globalizuojantis, kuriant naują projektą — Europos Sąjungą, Lietuva ne tik turėtų prie jo prisidėti, bet ir suformuluoti naują savojo suvereniteto sampratą, į kurią būtų įtraukti integracijos, narystės, pasirinkimo klausimai. Ir šiuos klausimus reikėtų klausyti dabar, dar neįstojus į Europos Sąjungą. Šiurkaus nuomone, įsitraukimas į tokius debatus liudytų lietuvių sąmoningumą, o tai reiškia — lietuvių pozicijos aiškumą, taigi tai, ko Lietuvai šiuo metu labiausiai trūksta. Tuo tarpu šiandieninėje Lietuvoje nesigirdi pokalbio visuomenėje, kaip pilietinio gyvenimo versmės. Tad pagrindinis Lietuvos uždavinys — išsugdyti tokį identitetą, kuris nebūtų prieštaringas nei ES, nei NATO. Pasauliui žengiant ten, kur jis pats dar nėra buvęs, geriausias pasiruošimas politinei nepriklausomybei yra pati nestojimas — savo pranešimą užbaigė Šiurkus.

Jūra Avizienytė.

Rita Kavolienė (kairėje) ir Zina Katiliskienė klausosi paskaitos Santaros-Šviesos suvažiavime. Visos nuotraukos Julijaus Lintako.

Jūros Avizienytės paskaita „Pokalbiai Vilniaus Rotušėje apie Vilniaus praeitį, vaizduotę ir atmintį“ buvo skirta 2000 metais lapkričio 2 d. Vilniaus Rotušėje įvykusiam trijų Nobelio premijos laureatų: Czesław Milosz, Marijos Szimborskos ir Gunter Grasso susitikimui ir jo metu įvykusiai diskusijai. Be to, Avizienytė norėjo suvokti tame vakare jos pačios stebėtą, žiūrovų tarpe kilusį neapykantos proveržį, ir pabandyti jį išnagrinėti simptomatiškai. Savo paskaitą ji pradėjo nuo neapykantos fenomeno aptarimo, žvelgdama į jį iš psichoanalitinio taško. Vėliau, pateikusi istoriko Egidijaus Aleksandravičiaus istorijos ir atminties apibūtinimą ir jį kiek prapletusi, Avizienytė trumpai apžvelgė diskusijos dalyvių pasisakymus apie mitą, atmintį ir istoriją. Prie neapykantos fenomeno pranešėja sugrįžo, drąsiai klausdama: gal lietuviai turėtų gėdėti ne tik savo praeities, bet ir dabarties? Klausimas buvo įdomus ir labai norėjosi išgirsti į jį atsakymą, tik gaila, kad pritrūko pastangų (ar jėgų?) tą padaryti. Tokių pastangų būta žiūrovų tarpe po šios paskaitos įvykusioje diskusijoje. Jos metu ne vieno pasisakysioje komentaruose nuskambėjo mintis apie retoriką, kuri atspindėtų dabartinę padėtį Lietuvoje, nebuvimą — mintis, keliavusi iš vienos paskaitos į kitą per visą Santarą.

Diskusijoje neliko apeitas ir žydų klausimas. Jis tapo savotišku preliudu vakare įvykusiai dokumentinio filmo „Žydų mažumos gyvenimas Lietuvoje“ peržiūrai. Filmą iš Lietuvos atvežė Liūtas Mockūnas, jį komentavo Julius Šmulkštys. Trijų dalių dokumentinis filmas (rež. Vaidotas Reivytis) pasakojo apie žydų gyvenimą per visą Lietuvos valstybės gy-

Santaros-Šviesos 48-ojo suvažiavimo dalyviai.

Julijaus Lintako nuotr.

vavimo istoriją. Nors daugeliui saleje sėdėjusiųjų filmas pasirodė kiek primityvokas, tai vienas pirmųjų bandymų vaizdais kalbėti apie žydų bendruomenės gyvenimą, papročius, tikėjimą, bendravimą su šalia gyvenusiais lietuviais, kultūrą, žydų politinę laikyseną įvairiais Lietuvos istorijos tarpiniais. Būtiški ir paprasti vaizdai, jungiami su istoriniais faktais ir statistiniais duomenimis, leido suvokti mūsų pačių žinojimo ribas bei spragas. Šis dokumentinis filmas — tai pirmieji lietuvių tinginiai dar visai neseniai buvusios tokios gausios žydų bendruomenės link, bandant užmegzti dialogą su žydais ir, ne mažiau svarbu — su pačiais lietuviais.

Penktadienis

Giedrius Subačius.

Žydrūnas Drungilas.

Penktadienį konferenciją pradėjo netradiciška Illinois universiteto Čikagoje PLB Lituanistikos katedros doktorantas Žydrūnas Drungilas paskaita apie virtualią realybę. Jo ir Anšros Velickaitės pristatytoje virtualių idėjų dramoje du veikėjai, Idealistas ir Realistas, diskutavo naujos informacijos visuomenės ir interneto, kaip bendravimo būdo, prigimtį. Turėdamas kompiuterį ir interneto ryšį, žmogus gali bendrauti su kitais, dalintis ir gauti bet kokią, jį dominanciją, informaciją, nesvarbu, kur jis būtų. Internetui nesvarbu atstumas, jis jungia žmones iš visų pasaulio kampelių į virtualias bendruomenes, nepaisydamos tautybės, amžiaus, lyties ir kitų socialinių ribų. Kita vertus, virtualaus bendravimo „bėkūniškumas“ ir nesukontroliuojamas informacijos srautas trina individo tapatybės ribas ir negali garantuoti jam absoliutaus anonimiškumo. Virtualios erdvės galimybės yra labai viliojančios, bet reikia suvokti bei atsivelti ir į jos atveriamus pavojus.

Giedrius Subačius.

Illinois universiteto Čikagoje PLB Lituanistikos katedros profesorius Giedrius Subačius savo paskaitoje kalbėjo apie Europos bendrinių kalbų istorijos tyrinėjimo problemas. Jis išskyrė 2 Europos bendrinių kalbų grupes. Vienos grupės, kurios pavyzdys yra bendrinė anglų kalba, bendrinės kalbos standartai formavosi Renesanso laikotarpiu (maždaug 15-16 amžius). Kitos grupės, kuriai priskirtina bendrinė lietuvių kalba, bendrinės kalbos radosi Romantizmo laikotarpiu (maždaug 19 amžius). Kalbėtojas pabrėžė, kad antruoju laikotarpiu susiformavusias bendrines kalbas galima laikyti modernesnėmis, jų formavimas vyko sąmoningiau, kontroliuojamai. Po paskaitos G. Subačius, kuris neseniai tapo nauju Lietuvių kalbos instituto Vilniuje direktoriumi, sulaukė daug klausimų apie dabartinės lietuvių bendrinės kalbos padėtį ir su ja susijusią Lietuvoje veikiančios Valstybinės kalbos komisijos veiklą.

Išėjusios literatūrologas Kęstutis Keblys savo paskaitoje dalinosi surinkta informacija apie knygų leidybą Lietuvoje, bandydamas atsakyti į klausimą: knygų leidyba Lietuvoje — verslas ar šalpa. Kalbėdamasis su didžiausiais Lietuvos leidyklų vadovais, kalbė-

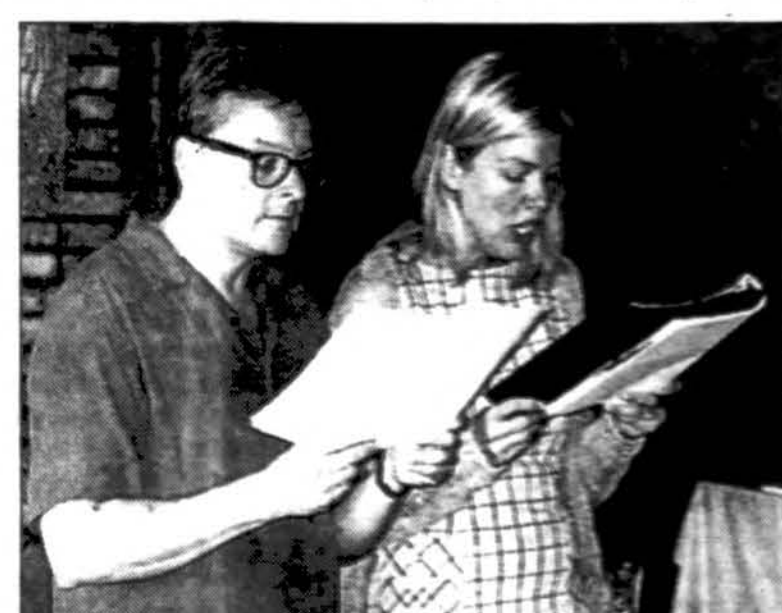
Kęstutis Keblys.

tojas sakė bandęs patikrinti keletą populiarių nuomonių: ar tikrai Lietuvoje klesti ir leidžiama tik komerciškai pelninga populiarioji literatūra, ar dėl komercinės leidybos politikos nenukenčia lietuvių rašytojai, ar teisingas mitas, kad leidyklos Lietuvoje bankrutuoja, jei negautų valstybės, visuomeninių organizacijų, užsienio valstybių ar privačių fondų subsidijų. Kęstutis Keblys pasidalino informacija apie leidyklą (iš viso Lietuvoje šiuo metu yra užregistruota apie 150), rėmėjus, knygų platinimą, rinką, apie tai, kiek leidžiama rimtosios ir kiek populiariosios literatūros, vertimų ir originalios kūrybos, poezijos ir prozos. Kalbėtojas padarė išvadą, kad stambiosios lietuviškos leidyklos moka daryti verslą ir, kaip bent jau pačios sako, neprapultų ir be subsidijų.

Lietuvos prezidento patarėjas politologas Julius Šmulkštys savo paskaitoje apžvelgė žydų ir lietuvių santykius nuo Atgimimo pradžios, ypač daug dėmesio skirdamas vis dar neišspręstoms Antrojo pasaulinio karo metais vykusio žydų holokausto Lietuvoje problemoms ir Lietuvos Respublikos Seimo veiklai jas spręsti. J. Šmulkščio paskaita buvo labai informatyvi ir visapusiškai aptarė aktualią tematiką, pradedant antisemitizmu bei žydų gelbėjimu ir baigiant dabartine. Lietuvos žydų padėtimi bei Lietuvos valdžios santykiais su Izraelio valstybėmis ir visuomeninėmis institucijomis. Nors neišspręstų problemų dar liko, nuo nepriklausomybės atkūrimo pradžios Lietuvos valdžios institucijos dėjo ir deda pastangas išspręsti holokausto klausimus ir derinti savo veiklą su tarptautinėmis organizacijomis, sakė Šmulkštys.

Dar vienas naujas šimtinės Santaros veidas — Kanadoje gimusi lietuvaitė Julija Sukytė Toronto universitete šiemet gavo daktaro laipsnį.

Nukelta į 2 psl.

Kęstutis Nakas ir Andrej Bodrytė.

Santaros-Sviesos suvažiavime (iš kairės): dr. Kestutis P. Žygas iš Arizona Tempe universiteto, Rita Kavoliene, poetė Eglė Juodvalkė, Algirdas T. Antanaitis.

Santaros-Sviesos suvažiavimas

Atkelta iš 1 psl.

Reikia pasidžiaugti, kad jos disertacija iš lyginamosios literatūros rėmėsi ir lietuviška tematika. Lietuvos žydų rašytojo Ichoko Mero kūryba. Su konferencijos dalyviais J. Šukytė ir pasidalino savo disertacijos išvargomis apie II pasaulinio karo Vilniaus žydų geto patirtį ir jos rašymą. Savo paskaitos pradžioje prisipažinusi, kad „mano tekstas mikčioja, nes juose susiduria kelios kalbos“, kalbėjoja išskėlė išvadinimo problemą. Jai pačiai, augusiai ir išsilavinusiai ne Lietuvoje ir nelietuviškoje kalbinėje aplinkoje, skaityti akademinę paskaitą savo lietuvių, kaip ji sakė „virtuvės“, kalba nebuvo lengva. Naudojdamasi tekstais, kaip realybės liudijimais, J. Šukytė aptarė Vilniaus geto fenomeną, kaip jis atsiskleidžia gyvenimo ir literatūrinuose tekstuose — Ichoko Mero romane *Lygiosios trunks akimirką* ir bibliotekinės Onos Šimaitės, kuri, pasinaudodama tarnybine padėtimi (buvo įleidžiama į getą surinkti knygų) rūpinosi jame įkalintų žydų gelbėjimu, laiškuose.

Julija Šukytė.

Architektūros istorikas Kestutis P. Žygas savo paskaitą pradėjo intriga, pavadinęs ją „Lietuvos barokas detektyvo žvilgsniu“. Kalbėdamas apie baroką architektūroje, istorikas pabrėžė, kad europietiškos baroko laikotarpio (1600-1750) architektūros kategorijos ne visuomet tinka to meto Lietuvos statyboms. Lietuvoje baroko laikotarpiu daugiausia statytos medinės bažnyčios ir vienuolynai. Kalbėtojas rodė baroko statybos pavyzdžių skaidres, ilgiau apsisistodamas ties Tytuvėnų ir Pažaislio architektūriniais ansambliais bei Šv. Kazimiero koplyčia Vilniaus arkikatedroje, taip pat ties klasikiniu baroko pavyzdžiu — Šv. Petro ir Povilo bažnyčia Vilniuje. Pasak Kestutis P. Žygo, sprendžiant pagal to meto didžiulias statybas, Lietuva buvo turtingas kraštas, pvz., Šv. Kazimiero koplyčia Žygimantui Vazai

III kainavo 3 milijonus aukštinų. Pati šios koplyčios statyba yra detektyvinė architektūros mįslė, sakė kalbėtojas ir bandė surasti atsakymą į klausimą, kodėl koplyčios viduje vyrauja neįprasta juoda spalva. Įtikinamiausias atsakymas, istoriko nuomone, yra, kad juoda spalva buvo tuo metu madinga, tai įrodė itaikingiausių to laikotarpio Vakarų Europos didikų apranga ir šarvai.

Aušra Veličkaitė.

Penktadienį po pietų taip pat įvyko organizacinis posėdis, kuriame išrinkta nauja Santaros-Sviesos federacijos valdyba (Rimvydas Šilbajoris, Aušra Veličkaitė ir Horstas Žibas) ir konferencijos rengimo komisija (Violeta Kelertienė, Marija Paškevičienė, Henrieta Vepštienė ir Lakštonė Vėžienė). Buvo skaitomi metiniai Mackaus knygų leidimo fondo (Lakštonė Vėžienė) ir *Metmenų* žurnalo administracijos (Marija Paškevičienė) pranešimai. Vytauto Kavolio vardo premija (500 dol.) šiemet buvo paskirta Klaipėdos universiteto studentei politologei Aušrai Gražylei už darbą „Europinė pilietybė: identifikacijos skersvėjai“.

Penktadienį taip pat įvyko tradicinis literatūros vakaras. Šiemet jame savo kūrybą skaitė šešios moterys. Vitalija Bogutaitė savo poeziją dedikavo tragiškai žuvusiam santariniui poetui Algimantui Mackui atminti. Kanadietė rašytoja Irena Guilford, kurios lietuviškos tematikos romaną *The Embrace* lietuvių kalba ruošiasi išleisti Mackaus fondas, klausytojų dėmesiui pristatė ištrauką iš naujos savo rašomos knygos. Poetė ir rašytoja Eglė Juodvalkė paskaitė naujos poezijos ir ištraukas iš pernai išleisto *Cukraus kalno*. Viešnia iš Lietuvos rašytoja Vanda Juknaitė dalinosi savo apysakos „Stiklo šalis“ ištraukomis. Apie tai, ką reikšmia gimti Amerikoje ir augti Lietuvoje, kalbėjo Daivos Markelytės tekstas. Julijos Švabaitės poezija bylojo Vilniaus gatvių vaiko lūpomis.

Šeštadienis

Trečią Santaros-Sviesos kon-

ferencijos dieną pradėjo Arnoldas Pranckevičius, šiais metais baigiantis tarptautinės teisės studijas Colgate universitete, New York valstijoje, Hamiltone. Jo paskaita, pavadinta „Ar verta Lietuvai stoti į NATO?“, iš kitų pranešimų išsiskyrė kruopščiai parinkta itin gausia informacija. Savo paskaitoje pranešėjas pristatė ir analizavo keletą tarpusavyje susijusių temų: Rusijos grėsmės klausimą, Lietuvai įstojus, arba neįstojus, į NATO; pačios NATO organizacijos efektyvumo bei patvarumo klausimą. Jis klausė, kokia būtų stojimo į NATO ekonominė kaina Lietuvai, kokia politinė kaina; kokios galimos alternatyvos, Lietuvai neįstojus į NATO; ir pagaliau — ar Lietuvos narystė NATO tikėtina ir ar ji reikalinga. Užbaigdamas savo paskaitą, Pranckevičius siūlė kiek kitaip pažvelgti į Lietuvos siekius. Kadangi, pasak jo, Baltijos valstybių likimas nėra visiškai jų pačių rankose, jau vien narystės NATO siekimas yra naudingas bei pozityvus Lietuvai. Pranešėjas buvo tvirtai įsitikinęs, kad, to siekdama, Lietuva turi galimybę vėl atrasti savo europietišką identitetą.

Arnoldas Pranckevičius.

Paskaitos „Traumos reprezentacijos holokausto ir gulagų liudininkų atsiminimuose“ autorė Violeta Davoliūtė pristatė iki šiol dar neanalizuotą ir lietuvių literatūrai bei kultūrai dar nebandytą taikyti traumos teoriją. Pranešėja paskaitą suskirstė į tris dalis: 1. traumos reikšmė; 2. traumas pritaikymas literatūros studijose ir 3. traumas teorijos kritika. Davoliūtė traumas teorijos analizę pradėjo nuo savokos „trauma“ aptarimo. Pasak jos, traumai nebūdingas laikis. Ji egzistuoja viename laike — dabartyje. 1960-1970 metais traumas sąvokai užkariavus psichologizės teorija, ji išpopuliarėjo ir visuomenėje. Tačiau tik 8-9 dešimtmečiais trauma tapo viena svarbiausių temų bei sąvokų. Ji buvo lygiavertiai sugretinta su postmodernizmo numylėtomis sąvokomis, tokiomis kaip atmintis, kultūra,

erdvė. Davoliūtė pastaruosius dešimtmečius yra linkusi vadinti traumas industrija, kurios šūkis galėtų skambėti taip: „Sveiki atvykę į traumas industrijos laikus!“ Iki tol egzistavusią kultūrą, pasak pranešėjos, pakeitė žaizdos kultūra, atsirado naujas herojaus tipas — „Eyewitness“ arba liudininkas. Mėgindama traumas teoriją pritaikyti literatūros studijose, Davoliūtė pastebėjo, jog traumas patirtis lieka už pačios patirties, už naratyvo, taigi, ir už literatūros ribų. Paskaitą ji užbaigė traumas teorijos kritika. Anot jos, traumas diskursas pernelyg lengvai pasiduoda politinėms manipuliacijoms, taip pat svarbūs yra etikos tapatybės klausimai. Jos nuomone, traumas kaip kultūrinio tilto idėja vis dėlto esanti pernelyg ribota.

Violeta Davoliūtė.

Antropologiją Pittsburg universitete studijuojanti, Neriniga Klumbytė savo paskaitoje „Socialinė inžinerija ir žinojimo konstravimas Europos Sąjungos ir Lietuvos integracijos diskursuose“ analizavo Lietuvos integracijos į Europą problemas. Ypač daug dėmesio pranešėja skyrė kalbėjimo ir galvojimo problematikai Lietuvoje, keldama klausimą — kodėl Lietuvos retorika sutampa su Europos Sąjungos retorika. Kaip ir Vygdanas Šiurkus, Klumbytė kritikavo Lietuvos nesugebėjimą atpažinti problemas ir jas spręsti. Jos atlikta lietuviškų dokumentų analizė parodė, jog šiuo metu Lietuvoje vyraujantys tekstai riboja Lietuvos tautines, politines ir kitokias perspektyvas. Partnerystės, pranešėjos nuomone, čia labai mažai, nes visi projektai bei su jais susiję dokumentai sudaromi ne Lietuvoje, o Briuselyje. Todėl ir Lietuvos santykis su Europa nėra iki šiol suformuluotas. Savo paskaitą Klumbytė pabaigė apie Lietuvoje vyraujančių bekompromisių pasirinkimą — arba Rytai, arba Vakarai. Pasak jos, politikų svarstomuose neegzistuojančio pilkoji zona, todėl — reziumuavo pranešėja — Lietuvai būtina išmokyti vesti derybas su Europos Sąjunga kitame lygmenyje ir akiai nepriimti visko, kas nuleidžiama iš Briuselio.

Laukimas ir nežinia — taip turbūt tiksliausiai būtų galima nusakyti tą tylą, kurią galėjai jausti salėje prieš pokalbį su viešnia iš Lietuvos, rašytoja ir dėstytoja Vanda Juknaitė. Illinois universiteto Čikagoje PLB Lituistikos katedros vedėja prof. Violeta Kelertienė, pristatydama rašytoją, prasiitarė, jog Vanda Juknaitė — tai paskutinė Ilono Maziliauskienės dovana Santaros-Sviesos konferencijai ir santaričiams. Ta dovana — tai keturių kūrinių: novelių knygos *Ugniaspalvė lapė* (1983), romano *Sermonys* (1991), apysakos *Stiklo šalis* (1996) ir dramos *Formulė* (2000) autorė. Po trumpos ra-

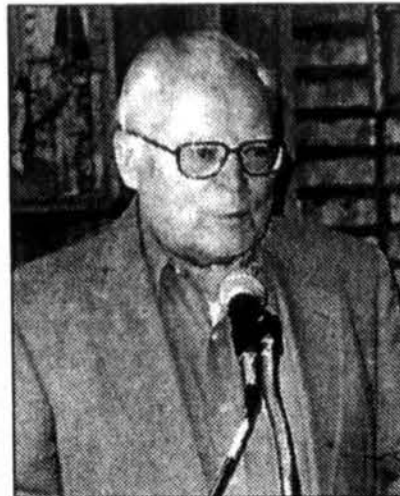
šytojos kūrybos apžvalgos, drauge su lakoniškomis ir taikliomis Kelertienės pastabomis, pokalbis pakrypo dar vieno Juknaitės „hobi“ link — rūpinimo gatvės vaikais, vasaros stovyklų jiems organizavimo ir igrtyos patirties, šį darbą dirbant. Juknaitė, prisimindama jo pradžią, pacitavo a.a. Vytautą Kavolį, anot kurio, „Viskam sugriuvus, žmogui lieka jo patirtis“. Ši mintis formulavo naujas, jau pačios rašytojos patirtimi paremtas išvargas. Pasak Juknaitės, atsikūrus Lietuvos nepriklausomybei, nepaliaujamai buvo kartojama, kad išliks tik stiprūs, sveiki ir vieniši, o tie, kurie neturės šių išlikimo sąvybių, bus pasmerkti pralaimėjimui ir išnykimui. Įvardinusi šią skaudžią tiesą, Juknaitė sakė supratusi, jog ji ir jos kartos žmonės liko silpno ir bėgėjo pozicijoje. Budama tokioje pozicijoje, ji ir suformulavo savąjį identitetą. Čia ir reikėtų ieškoti Juknaitės, ne tik kaip rašytojos, bet ir apskritai jos kaip žmogaus vieno iš svarbiausių gyvenimo pasirinkimų — noro ir pasiryžimo kalbėti už tuos, kurie tyli, kurie nemoka kalbėti. Vanda su „mažakalbe rašytoja“ (Violeta Kelertienė) ne vienam iš sėdintųjų salėje suteikė progą pamatyti dar vieną, iki šiol nepažintą, Lietuvos veidą. Veidą negražų ir nepatrauklų, paprastai niekam nerodomą, kurio vardu kalba moteris — rašytoja, mokytoja, mama.

Apie lietuviškus įvaizdžius Amerikos kultūros kontekste su lietuviškų pjesių autoriu, režisieriumi ir aktoriumi Kestutiu Naku kalbėjosi aktorė Audrė Budrytė popietinėje Santaros programoje. Nors jų pasirodymą greičiau galėjai pavadinti ne pokalbiu, o dviejų dalių „performansu“. Pirmoje dalyje Nakas ironiškai ir rimtai pasakojo apie savo vaikystę, paauglystę ir jaunystę lietuviškoje šeimoje, gyvenančioje Amerikoje, apie savo lietuvišką-amerikietišką identitetą, apie tai, kaip ilgą laiką jis, kaip ir kiti jau Amerikoje gimę lietuvačiai, nesijautė esąs nei lietuvis, nei amerikietis. Dabar Nakas galėtų būti pavyzdys menininko, sėkmingai sujungusio lietuviškumą ir amerikietiškus naują junginį — meninį identitetą. Antroji dalis buvo skirta Nako kūrybos pristatymui: dviejų kūrinių skaitymui ir improvizacijai. Didžiausio dėmesio susilaukė keturių dalių pjesė, pavadiniu „When Lithuania Ruled the World“. Nakas, aktorė Budrytės talkinamas, suvaidino keletą ištraukų iš pirmosios ir ketvirtosios šios pjesės dalių. Pastaroji planuojama pastatyti vienoje iš Čikagos teatrų salų.

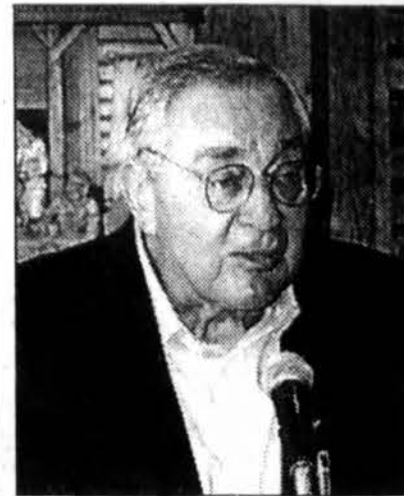

Saulė Buzaitė.

Saulės Buzaitės paskaita, intriguojančiu pavadinimu „Amerikos kultūros poveikio apraiškos JAV studijuojančių lietuvių (pa)samoneje: sapnų studija“, kaip ir reikėjo tikėtis, rėmėsi psichanalizės teorija

Rimvydas Šilbajoris.

Horstas Žibas.

ir jos metodais. Saulė Buzaitė yra Pacifica Graduate Institute doktorantė, šiuo metu atliekanti internatūrą „Still Behaviour Medical Group“. Pirstatydama savo paskaitos teorines prielaidas, būtent, vieną iš tarpkultūrinės psichologijos aspektų — akulturaciją (kultūros perėmimą), pranešėja išskyrė keturis galimus kultūros perėmimo kelius: 1. asimiliaciją, 2. identifikaciją, 3. marginalizaciją, ir 4. separaciją. Vėliau, pateikusi trumpą keturių Amerikoje studijuojančių studentų sapnų analizę, Buzaitė atkreipė dėmesį per visus keturis sapnų pasikartojančias temas, detales, metaforas. Jos nuomone, susidūrę su svetima kultūra, visi studentai (pa)samoneje išgyveno prievartos ir nesaugumo jausmus. Ir, nors Buzaitė neapibendrinio šioje konferencijoje pristatytų tyrimų, paskaita susilaukė didelio žiūrovų dėmesio.

Trečioji Santaros-Sviesos diena pasirodė ilgesnė, nei organizatorių buvo planuota — Zenonas Rekašius pareiškė norą sugrįžti prie 1940-1941 m. Lietuvos laikotarpio ir dar kartą paanalizuoti Laikinosios vyriausybės posėdžių protokolus bei nutarimus, kurie šį pavasarį buvo atrasti M. Mažvydo Nacionalinės bibliotekos rankraščių skyriuje ir Lietuvos Gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro išleisti atskira knyga. Pirstatydamas savo temą, Rekašius pažymėjo, jog tai bus tęsinys to, ką jis kalbėjo šioje pacioje salėje prieš dvejus metus — kodėl 1940 m. į Lietuvą atėjus vokiečiams, Lietuva netapo tuometinės Vokietijos satelitu. Pasak pranešėjo, tuomet, prieš dvejus metus, jis negalėjo į šį klausimą atsakyti, nes tam nebuvo tinkamos dirvos. Dabar, atsiradus naujiems šaltiniams bei naujai informacijai, Rekašius pabandė sugrįžti prie savo temos ir iš naujo ją paanalizuoti.

Šeštadienio vakarą Santaros konferencijoje skambėjo klasikinė muzika. Lietuvių Dailės muziejuje koncertavo mezzosopranas Liora Grodnikaitė ir pianistas Giacomo Battarino. Jie atliko J. Brahms, H. Wolf, F. Liszt, G. Mahler, C. Debussy, M. Ravel ir R. Zigačio kompozicijas. Publika prašė kartoti. Klausytojus sužavėjusi, dainininkė dainavimo mokėsi Vilniaus muzikos akademijoje, šiuo metu studijas tęsia Oberlin Conservatory of Music, Oberlin, Ohio. Tikėkimės, kad pasinaudos proga ją pasikviesti bei pasiklausyti ir placioji Amerikos lietuvių klasiškos muzikos mylėtojų visuomenė.

Sekmadienis

Sekmadienio rytą Santaros dalyvius į paskutinę šimetinės konferencijos paskaitą surinko literatūrologas profesorius Rimvydas Šilbajoris. Kaip visad, nuotaikinga jo paskaita šįkart buvo skirta Lietuvos švieto vyskupo M. Valan-

čiaus jubiliejui. Vyskupas Motiejus Valančius žinomas ne tik savo ganytojiška, blaivybės ir kultūrine veikla, bet ir kaip rašytojas. R. Šilbajoris kalbėjo apie jo apysaką *Palangos Juzė*, kuri džiugina skaitytoją paprastai literatūroje retai sutinkamu ištiktukų gausa.

48-toji Santaros konferencija savo dalyvių neapvylė. Apie jos reikalingumą ir Santaros-Sviesos federacijos tikslų aktualumą byloja Lietuvos prezidento, vieno Santaros-Sviesos federacijos pradininkų, Valdo Adamkaus atsiųstas sveikinimas: „Jau 48-tą kartą susirenkame vedami tuo paties idėjos, būtent puoselėti savo tautos kūrybinį potencialą, pristatyti jį pasauliui, stiprinti mums atvirumą pasauliui, pakantumą priešingai nuomonei. Šiandien Lietuva gali naudotis pilnutine laisve, tačiau ar mes tuo pasinaudojame? Čia ir iškyla šandieniniai nauji išpareigojimai Santaros-Sviesos federacijai. Mes turime priimti atsakomybę už puoselėjimą ir skiepimą laisvos ir atviros visuomenės principų tiek savųjų tarpe, tiek tų tikslų įtvirtinimo Lietuvos visuomenėje. Glūdus bendradarbiavimas tarp iš-eivijos ir Lietuvos bendraminčių paspartins mūsų tautos išsitraukimą į laisvųjų tautų bendruomenę. Esu įsitikinęs, kad esame pajėgūs tai atlikti, tuo labiau, kad daug sunkesnėse sąlygose Santaros-Sviesos federacija atliko panašią misiją lietuvių baruose“.

Dalia Cidzikaitė
Aušra Veličkaitė

PAŽINTIS SU JAPONIJOS DAILIAISIAIS AMATAIS

Rugpj. 21 d. Lietuvos dailės muziejaus Vilniaus paveikslų galerijoje atidaryta paroda „Šiuolaikiniai dailieji Japonijos amatai“. Tai Japonijos fondo kilnojamoji paroda, kurios eksponavimą Lietuvoje rūpinasi Japonijos ambasados informacijos ir kultūros centras su Lietuvos dailės muziejumi.

Ši paroda, kaip sakė Vilniaus paveikslų galerijos vedėjas Vytautas Balčiūnas, nuo rugpjūčio 1 dienos buvo eksponuojama Palangos Gintaro muziejuje, o Vilniaus paveikslų galerijoje veikė tik savaitę — iki rugpjūčio 26 dienos.

Nuo Japonijos ambasados Vilniuje įkūrimo 1997 metais į Lietuvą, pasak V. Balčiūno, kasmet atsiunčiama po vieną, Japonijos fondo iniciuotą, kilnojama paroda. Šiais metais Japonijos fondo pristatomoje Tokijo nacionalinio muziejaus dailių amatų parodoje — 64 darbai iš molio, stiklo, medžio ir metalo.

Tokijo muziejinių teigimu, nuosekliai perimami ir tobulinami kitų kraštų, pirmiausia Kinijos ir Korėjos, patirti, japonų amatininkai ilgainiui suformavo unikalią rafinuotą meninę tradiciją.

(Elta)

Pranas Visvydas

NEW YORK 1950

Dienos ir naktys ilgisi žemės, ne vandenyno.
Rytojaus dieną, žinau, kad tarnausiu miestui.
Vesą turėklų jau glosto Manhattan pašvaistės.
Laivą artėjantį stebi nemiegančio uosto akys —

Dokai ir keltai, krovinių stirtos, reklamos...
Sąmonė blėsta Europos vardai. Žiūriu į erdvę
Miesto regėto žurnalų paveiksluos, filmuos...
Jo artumos įkveptas, hegžametą tyliai skanduoju:

Mes atitolom nuo karo dievaikių, rytą patirsim
Naujo žemyno mąslingąjį laisvę ir gatvių buitį.
Gal paveldėsime pirmųjų ateivių ištermės krautį.
Jų atminimai burias krante ir mus pasitinka.

O kaip šviesu! Abipusio eismo žėrinčios žiūklės
Į gabalėlius sukarpo ilgai mus lydėjusią maršką.
Būk gailėstingas, mieste! Būki pradžia ir darbas.
Mes paskandinom Atlante epochos šmėklišką veidą.

Elegija žuvusiai Biatricėi, N.,
pagal kadaise populiarią melodiją

Taip atsitiko. Netikėtai.
Supratau —
dangoraižiuose amžinybė
man ir tau.

Iš jų liepsnojančių viršūnių
ateini
pabūti šiam metropolijoje
savimi,

dar neišvaikščiotoj Troškimų
avenue,
kur gelsvo namo prieglobstyje
gyvenu,

su mylimų poetų knygom
ir gaidom,
ir tavo žvilgsnių palytėtom
prieblandom.

Vėl žuvusiųjų vėlės sklendo
su garsais,
ir jų melodijoj ryškėji
vėl visa,

tarytum Dantės idealas
įstabus,
atėjusi kažko paklausti
ir pabūt

su Liūdesiu, o Biatricė...
ar išties
dangoraižiuose amžinybė
mums didės?

Su knyga — nuo Sedos iki Melbourne

Remigijus Misiūnas

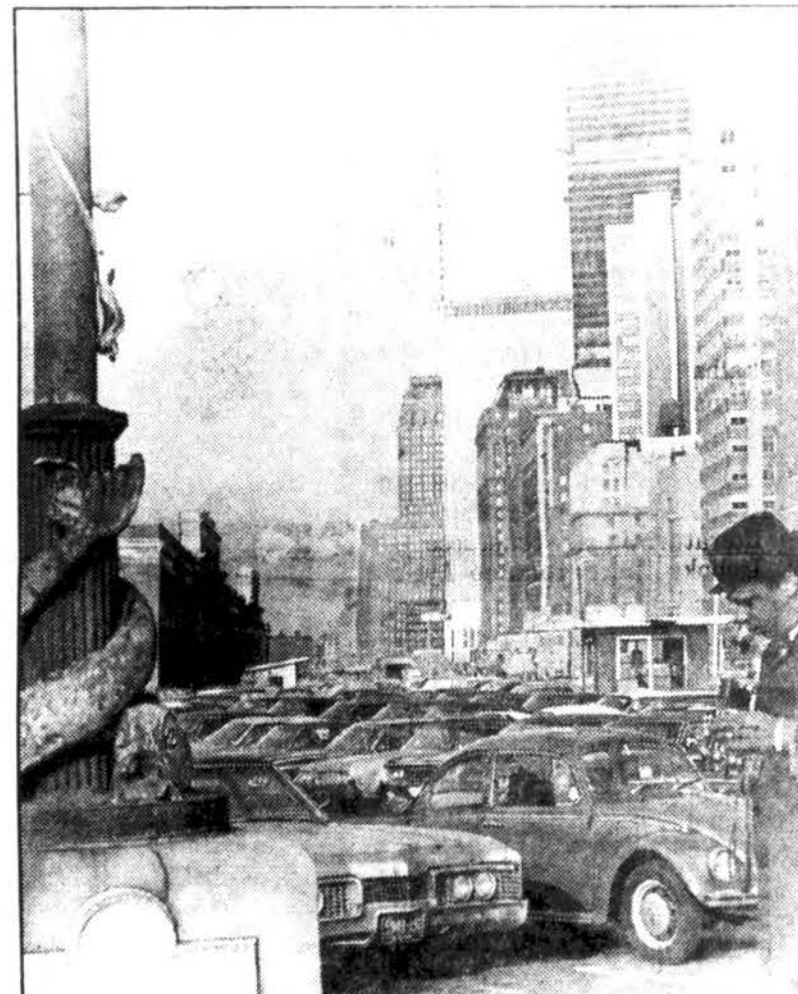
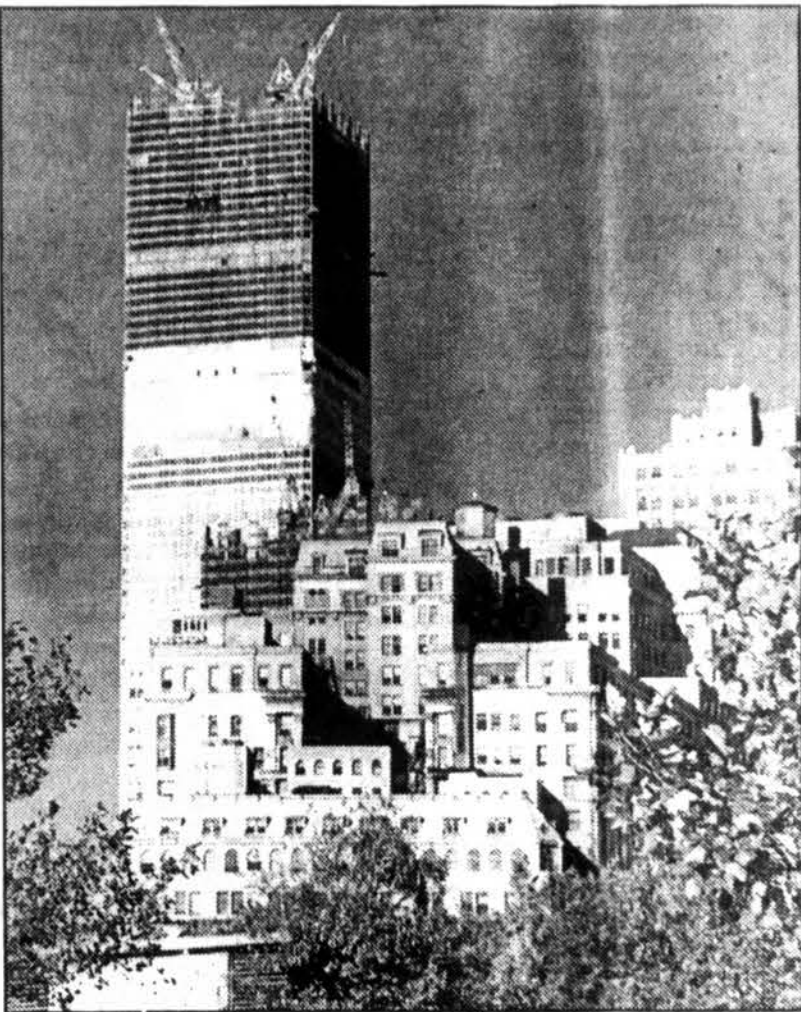
Būna žmonių, kurių veikla, žvelgiant iš laiko tolumės, atrodo šakota, tarsi medis, ir sunku pasakyti, kas jiems buvo svarbiausia gyvenime. Kitąsyk, net ir gerai įsijūrejus, ir tik po to spėjant, lieka klaidos rizika.

Vienu tokiu sunkiai nusakomu žmogumi galima laikyti ir Antaną Krausą. Gimęs 1905 m. tolimame Žemaitijos kampe — Sedoje, jis nuo jaunumės pasižymėjo veiklos įvairove. Dar besimokydamas Telšių Valančiaus gimnazijoje, jis su R. Serapinu įsteigė „Sielos kultūros ratelį“ ir porą metų leido neperiodinį laikraštį *Saltinis*, priklausė V. Kudirkos literatūros būreliui bei Vegetarų draugijai, leido jų laikraštį *Sirdies liepsna*, be to, nuo vaikystės buvo vyndinistu. Būdamas 18 metų, savo gimtoje Sedoje 1923 m. įsteigė viešą biblioteką.

Vytauto Didžiojo universitete, kur A. Krausas studijavo humanitarinius dalykus, jis priklausė Humanitarų, S. Daukanto ir Filosofų draugijoms bei buvo abstinento sąjūdžio dalyviu. Vėliau, dirbdamas įvairiose Lietuvos gim-

nazijose, Šiauliuose buvo Gyvulių globos draugijos sekretoriumi, įsteigė pirmąjį Lietuvoje moksleivių Gyvulių globotojų ratelį gimnazijoje ir išleido gyvulių globos antologiją *Mūsų bičiuliai* (1936). Rokiškyje buvo moksleivių šaulių būrio vadu, Skuode įsteigė Skautų vietininkiją, priklausė dr. J. Basanavičiaus mokytojų ir Lietuvos tautininkų sąjungoms.

Pasitraukęs į Vakarus, A. Krausas dirbo Detmoldo, Greveno ir Augustdorfio gimnazijų vicedirektoriumi, tačiau ryškiausia jo stovyklinio laikmečio gyvenimo puslapiu tapo vadovavimas Detmoldo dirbusiam Skautų brolijos spaudos skyriui. Jau 1945 m. rugsėjį buvo pradėtas leisti neperiodinis leidinys *Skautybė*, kurio iki 1948 m. pasirodė trylika numerių. Nuo 1946 m. pradžios pradėjo eiti mėnesinis žurnalas *Skautų aidas* (iš viso išleistas 31 numeris), gegužę pasirodė žurnalas *Tėvynės šešėly*. 1946 m. skyrius ėmėsi ir knygų leidybos, ir iki veiklos pabaigos 1949 m. dienos išleido dešimt knygų. Jas galima skirstyti į tris

Prisimenant š.m. rugsėjo 11-ąją New York mieste įvykusią didžiąją Amerikos tragediją — teroristų sunaikintus World Trade Center (Pasaulio prekybos centro) dangoraižius, verta grįžti į praeitį ir prisiminti jų statybos eigą, kurią anuomet nuotraukose įamžino žinomas Amerikos lietuvių visuomenininkas Petras Ažuolas, gyvenęs New Yorke. O pabaiga, kurios P. Ažuolui jau neteko sulaukti — įamžinta šimtuose nuotraukų viso pasaulio žiniasklaidoje.

grupes. Vieną sudarytų keturių, skautams skirtos, knygų. Kitą — leidiniai vaikams, konkrečiai, A. Krauso sudaryta dviejų dalių antologija *Gyvulių draugas* (1946), kur tilpo keliolikos lietuvių (J. Biliūno, M. Valančiaus, V. Tamulaičio ir kitų) bei kitautaučių (S. Lagerlof, Z. Maurinos ir kitų) kūriniai apie gyvūnus ir B. Voveraitės (P. Orintaitės) scenos pasaka „Žirgonė ir Gailė“ (1948 m.). Svarumu išsiskiria Spaudos skyriaus išleisti ten pat, Detmoldo, prisiglaudusio Vydūno darbai (beje, A. Krausas skelbė esąs Vydūno raštų leidėjas, ragino burtis ir išspausdinti filosofo rankraščius). Viena jų buvo Vydūno iš sanskrito versta *Bhagavad Gita-Palaimintoji giesmė*, kurios kalbą taisė A. Krausas. Kitų dviejų Vydūno knygų išleidimui jis rado finansinę paramą. Taip su B. Gaidžiūno, dr. Br. Nemicko bei Mažosios Lietuvos veikėjų: E. Liaudinskienės, J. Didžienės, J. Šimkaus ir F. Šlenterio pagalba bei Lietuvos tautinio sąjūdžio lėšom pasirodė veikalai *Kalėjimas-laisvėjimas* ir *Taurėsno žmogishkumo užtekėjimas: kada karų nebus*.

Be knygų ir periodinių leidinių skyrius išleido visą eilę smulkių spaudinių, pavyzdžiui, Z. Kolbos paveikslo „Tremtiniai“ reprodukciją, A. Žmuidzinavičiaus „Regėjimas“ ir kitus; skautiškus plakatus, popierių laiskams, skautiškus vokus ir kitą.

Skyriaus leidiniai buvo nedi-

delės apimties (ko gero, ir dėl to, kad nei vienai knygai nepavyko gauti popieriaus oficialia kaina) ir gan kuklios poligrafines kultūros, kai kuriuose, spaustuvėms neturint lietuviškų ženklų, vartoti voikiški. Tiesa, vieną kitą knygą vaikams pasisekė išleisti spalvotai. Matyt, A. Krauso nuopelnas, kad Vydūno knygose išliko jam būdinga rašysena. Dėl laikmečio sunkumų nepavyko tesėti pažadų išleisti A. Ružancovo parengtą skautiškosios spaudos bibliografiją ir naują Vydūno *Prosenių (pra-botių) šešėlių* laidą.

Žinia, be finansinių sunkumų, Spaudos skyriaus veiklos pabaigą lėmė ir masinė emigracija. Skautų veiklos centras persikėlė į JAV, o pats A. Krausas pasuko į Australiją. Čia per rupešius kasdienine duona neužmiršo ir lietuviškos veiklos. Dirbo sekmdieninėje mokykloje, bendradarbiavo periodinėje spaudoje. Nuo 1949 m. priklausė Lietuvos kultūros fondui, buvo jo Australijos apygardos valdybos narys, Mažosios Lietuvos bičiulių draugijos nariu, ilgamečiu PLSS Australijos rajono vadu, vėliau, pasitraukęs iš šių pareigų, 7 deš. — skau-

ty rajono spaudos skyriaus vedėju, ALB Krašto valdybos Švietimo ir kultūros tarybos nariu, prie ALB KV veikusių Krašto Kultūros tarybos li-tuanistinės sekcijos seniūnu.

Veik nuo pirmųjų metų naujojoje šalyje A. Krausas užsiėmė ir knygų platinimu. Jis jau turėjo patirties iš Vokietijos, kai prekiaavo skyriaus leidiniais, tačiau Australijoje buvo visai kitos sąlygos. Lietuviai buvo išsibarstę keliose di-

delese, viena nuo kitos tolimose, vietovėse, o santykius su leidejais kitose šalyse labai varžė valdžios leidimas siųsti pinigų, pavyzdžiui, į JAV tik kartą per mėnesį. Tiesa, žmonės visada randa kaip apeiti panašius draudimus — sakysim, A. Krausas tokiu atveju naudodavosi kaimynų vardais (aišku, su jų sutikimu), tačiau vis tik tai gerokai apsunkindavo darbą.

Nukelta į 4 psl.

